

CHANTAL MOUFFE • Sol Popülizm

CHANTAL MOUFFE Westminster Üniversitesi'nde politika teorisi profesörüdür.

Radikal demokrasi üzerine yazdıkları ve hegemonyayı kendine özgü kavrayışı akademik mecralarda hararetli tartışmalara neden olmuştur. Podemos, Boyun Eğmeyen Fransa gibi siyasal hareketlerin benimsediği sol popülist stratejinin önde gelen kuramcılarından biridir. Önde gelen yapıtları: *The Return of the Political* (Siyasetin Dönüşü, Epos Yayınları), Ernesto Laclau'yla birlikte yazdıkları *Hegemony and Socialist Strategy* (Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru, İletişim Yayınları), *The Democratic Paradox* (Demokratik Paradoks, Epos Yayınları), *On The Political* (Siyasal Üzerine, İletişim Yayınları) ve *Agonistics* (Dünyayı Politik Düşünmek: Agonistik Siyaset, İletişim Yayınları). Ayrıca *Dimensions of Radical Democracy: Pluralism, Citizenship, Community* (Londra:Verso) ve *The Challenge of Carl Schmidt* (Carl Schmidt'in Meydan Okuması, İletişim Yayınları) başlıklı derlemelerin editörlüğünü yapmıştır.

For a Left Populism

© 2018 Chantal Mouffe

Bu kitabın yayın hakları Verso Edition NLB'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2775 • Politika Dizisi 192

ISBN-13: 978-975-05-2686-2

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDİTÖR Ahmet İnel

DİZİ KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

CHANTAL MOUFFE

Sol Popülizm

For a Left Populism

ÇEVİREN Aybars Yanık

Ernesto'ya...

İnsanlar talihin ilerlemesine yardım edebilir fakat ona karşı koyamaz (...) Talihin çözümlerini dokuyabilir fakat koparıp atamaz. Aslına bakılırsa, insanlar, asla pes etmemelidirler; talihin amacını bilmediklerinden ve talih kestirilemez, dolambaçlı bir biçimde ilerlediği için daima ümit etmek durumundadırlar. Ümit ettikleri için de, kendilerini ne tür bir talihin ve ne tür bir eziyetin içerisinde bulurlarsa bulsunlar, pes edemezler.¹

— NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Discourses on Livy*

1 Kitap boyunca, atıf yapılan eserlerden bazılarının Türkçe çevirilerini kullandım. Kullandıklarımı, alıntılanan kısmın Türkçe eserdeki sayfa numarasına yer vererek gösterdim – ç.n.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
Giriş.....	13
1 Popülist Moment.....	21
2 Thatcherizm'den Ders Çıkarmak.....	37
3 Demokrasiyi Radikalleştirmek	51
4 Bir Halk İnşa Etmek.....	69
Sonuç.....	89
Kuramsal İlave.....	97
Özcülük karşıtı bir yaklaşım.....	97
Agonistik bir demokrasi kavrayışı.....	100
Chantal Mouffe'la Sol Popülizm Üzerine Söyleşi: "Devrimci Reformist Bir Sosyal Demokrat"	
AHMET İNSEL.....	105
KAYNAKÇA	131
DİZİN.....	135

TEŞEKKÜR

Sol popülizm kavrayışımı titizlikle detaylandırmama gerek kamuya açık tartışmalar gerekse de özel sohbetlerle katkıda bulundukları için Íñigo Errejón, Jean-Luc Mélenchon, François Ruffin'e ve argümanlarımı geliştirmeme farklı biçimlerde destek sunduğu için Yannis Stavrakakis'e müteşekkirim.

Kitabın çeşitli bölümlerine faydalı öneri ve yorumlar getirdikleri için Pauline Colonna D'istria, Leticia Sabsay, James Schneider ve Christophe Ventura'ya minnettarım.

Son olarak Avusturya Beşeri Bilimler Enstitüsü'ne (IWM), kitabın taslağının hatırı sayılır bir bölümünü yazdığım 2017'nin ilkbaharı boyunca ilham verici ve cana yakın bir ortam sunduğu için teşekkür etmek isterim.

Giriş

Solun, mevcut konjonktürün doğasını ve “popülist moment”in temsil ettiği meydan okuyuşu ivedilikle kavraması gerektiğine dair kanaatim bu kitabın temelini oluşturuyor. Şimdilerde neoliberal hegemonik oluşumun bir krizine tanıklık ediyoruz ve bu kriz daha demokratik bir düzenin inşa edilme olasılığına kapı aralıyor. Bu fırsatı tepmemek için, son otuz yıldır maruz kaldığımız dönüşümlerin doğasıyla ve bu dönüşümlerin demokratik politika açısından sonuçlarıyla yüzleşmemiz şart.

Sosyalist ve sosyal demokrat partilerin pek çoğunun yetersiz bir politika kavrayışına sıkı sıkıya bağlı kalmaları nedeniyle darmadağın bir halde olduklarına inanıyorum – ki bu kavrayışın eleştirisi, yıllardır benim düşüncemin merkezini teşkil ediyor. Bu eleştiriye ilk olarak Ernesto Laclau ile birlikte, 1985’te yayımlanan *Hegemonya ve Sosyalist Strateji: Radikal Demokratik Bir Politikaya Doğru* adlı kitabımızda yer vermiştik.

Bizi bu hususta harekete geçiren, –Marksist olsun, sosyal demokrat olsun– sol politikaların yetersizliği idi. Yeter-

sizlikten kastımız, 1968 isyanlarının hemen ertesinde ortaya çıkan ve sınıfsal koşullar içerisinde açıklanamayan çeşitli tahakküm biçimlerine karşı gelişen bir dizi direniş hareketini gerektiği gibi dikkate almamaktır. İkinci dalga feminizm, eşcinsel hareketi, ırkçılık karşıtı mücadeleler ve çevre ile ilgili meseleler politik manzarayı ciddi bir biçimde dönüştürmüştü, fakat geleneksel sol partiler politik mahiyetini kabullenemedikleri söz konusu taleplere açık değillerdi. Bu bir eksiklikti ve bu eksikliğe çare bulma ihtiyacı, bizi böylesi bir durumun nedenlerini soruşturmaya itti.

Sonradan farkına vardık ki üstesinden gelinmesi gereken engeller, sol düşüncede baskın olan özcü bir perspektiften kaynaklanıyor. Bizim “sınıf özcülüğü” diye adlandırdığımız bu perspektife göre, politik kimlikler toplumsal faillerin üretim ilişkileri içerisindeki konumlarının ifadesiydi ve politik kimliklerin çıkarlarını bu konum tayin ediyordu. Böyle bir perspektifin “sınıf” üzerine temellenmeyen talepleri anlamaktan aciz olması hiç de şaşırtıcı değildi.

Kitabın önemli bir bölümünü, post-yapısalcı kavrayıştan istifade ederek, bu özcü perspektifi çürütmeye vakfettik. Post-yapısalcılığın bize sunduklarıyla Gramsci’nin katkılarını birleştirip tahakkümün farklı biçimlerine karşı gelişen mücadelelerin çokluğunu kavramaya eğilimli alternatif bir “özcülük karşıtı” yaklaşım geliştirdik. Bu mücadelelerin eklemelenmesini politik bir dile tercüme etmek için sosyalist projeyi “demokrasinin radikalleşmesi” anlamında yeniden tanımlamayı önerdik.

Böylesi bir proje, Gramsci’nin “geniş kapsamlı hegemonya” diye adlandırdığı şeyin yaratılmasını amaçlayan bir “ortak irade”yi inşa etmek amacıyla yeni hareketlerin talepleriyle işçi sınıfının taleplerini eklemleyen bir “eşdeğerlikler zincirinin” tesisine bağlıydı. Sol projeyi “radikal ve çoğulcu demokrasi” üzerinden yeniden tanımlayarak, onu, özgürle-

şimi hedefleyen birden çok mücadelenin temelinde toplumsal faillerin ve bu toplumsal faillerin mücadelelerinin çoğulluğunun bulunduğunu gösteren demokratik devrimin daha geniş bir alanı içine kazıdık. Toplumsal çatışmanın alanı, böylelikle, işçi sınıfı gibi bir “ayrıcalıklı fail”e kilitlenmekten, genişlemiş oldu. Açıkçası, bizim argümanımızı kötüye kullanan yorumların tam aksine, bu, işçi sınıfının talepleri pahasına yeni hareketlerin taleplerine öncelik tanıdığımız anlamına gelmez. Herhangi birine *baştan* [a priori] bir merkezilik atfetmeksizin, farklı tabiiyet biçimlerine karşı verilen mücadeleleri eklemlemekte bir sol politikaya duyulan ihtiyacı vurguladık.

Aynı zamanda, demokratik mücadelelerin genişlemesinin ve büyümesinin tamamen özgürleşmiş bir toplumun asla garantisi olamayacağına ve artık bir özgürleşim projesinin devletin tasfiye edilmesi olarak tasarlanamayacağına işaret ettik. Antagonizmler, mücadeleler ve toplumsal olanın kısmi saydamsızlığı daima var olacaktır. Tam da bu nedenle saydam ve ahenkli bir toplum olarak komünizm mitinin –ki bu açıkça politikanın sonunu ima eder– terk edilmesi gerekiyordu.

Kitap, savaş sonrası yıllarda tesis edilmiş olan sosyal demokrat hegemonik oluşumun krizinin damga vurduğu bir konjonktürde yazıldı. Neoliberal taarruz sosyal demokrat değerlere meydan okuyordu, fakat bu değerler Batı Avrupa’nın ortak duyusunu şekillendirmekte hâlâ etkiliydi ve biz bu değerleri nasıl müdafaa edebilir ve radikalleştireriz diye kafa yormayı amaçlamıştık. Heyhat, 2000 senesinde *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*’nin ikinci baskısı yayımlandığında, yazdığımız yeni önsözde, kitabın ilk yayımlandığı tarihin üzerinden geçen on beş senede, ciddi bir gerilemenin vuku bulduğunu not etmiştik. “Yenilenme” bahanesiyle pek çok sosyal demokrat parti “sol” kimliğini bir kenara bı-

raktı ve kendilerini hüsnütabirle “merkez sol” olarak yenisinden tanımladı.

Anthony Giddens tarafından kuramlaştırılan ve Britanya’da Tony Blair’in Yeni İşçi Partisi’nin¹ peşinden gittiği “üçüncü yol”un etkisini *Siyasal Üzerine*’de (2005) irdelemiştim ve orada tahlil ettiğim işte bu yeni konjonktürdü: Yeni merkez sol hükümetlerin neoliberal küreselleşme karşısında nasıl Thatcher’ın şu meşhur “başka bir alternatif yok” (“There is no alternative” - “TINA”) dogması çerçevesinde pekiştirilen hegemonik mıntıkeyı kabul edip, Stuart Hall’un “neoliberalizmin sosyal demokrat bir yorumu” diye adlandırdığı şeyi uygulayarak kendilerini tükettiklerini gösterdim. Hasımcı [*adversarial*] politik modelin ve sol-sağ karşıtlığının artık hükümsüz olduğunu iddia edip, merkez sağ ve merkez sol arasında “merkezdeki konsensüsü” selamlayan sözde “radikal merkez”, politikanın teknokratik biçimine katkıda bulundu – buna göre politika partizanca bir karşı karşıya geliş değil, kamusal meselelerin yansız bir biçimde idaresiydi.

Tony Blair’in bir zamanlar dediği gibi: “Tercih, sol ve sağ iktisat politikaları arasında değildir, iyi ve kötü iktisat politikaları arasındadır.” Neoliberal küreselleşme kabul etmemizin şart olduğu bir kader olarak görüldü ve politik sorunlar ancak uzmanların halledebileceği teknik meselelere indirgendi. Yurttaşların farklı politik projeler arasında gerçek bir seçim yapma imkânları kalmadı ve rolleri, sözü edilen uzmanların özenle hazırladığı “rasyonel” politikaları onaylamakla sınırlıydı.

Böylesi bir durumu demokrasinin olgunlaşmasına dair bir ilerleme olarak görenlerin aksine, ben demokratik kurumla-

1 “Yeni İşçi Partisi” [*New Labour*] ifadesi, İşçi Partisi’nin tarihi içerisinde, 1990’ların ortasından 2010’a kadar Tony Blair ve Gordon Brown yönetimi altındaki dönemi adlandırmak için kullanılır ve bu kitabın bağlamında pejoratif anlamda neoliberal hegemonyaya/projeye teslim oluşu ima eder – ç.n.

ra duyulan güvensizlik sürecinin –ki bu süreç, gitgide artan bir sakınma [oy kullanmama eğilimi de buna dahildir] olarak tezahür etti– arkasında bu post-politik durumun olduğunu ileri sürdüm. Ayrıca, müesses nizamın elitleri tarafından el konulan söz hakkını sanki halka geri teslim edecek bir alternatif öneriyormuş gibi görünen sağ popülist partilerin artmakta olan başarısına karşı uyarıda da bulundum. Post-politik konsensüsle köprüleri atmak ve politikanın partizan doğasını yeniden sahiplenmek ihtiyacında ısrarcı olmamın nedeni muhtemel alternatiflerle ilgili “agonistik” bir çekişmenin koşullarını yaratmaktır.

Şimdi farkına varıyorum ki, o sıralarda, *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*’de savunduğumuz üzere, hâlâ sosyalist ve sosyal demokrat partilerin demokrasinin radikalleştirilmesini hedefleyen bir projeyi gerçekleştirmesi için dönüştürülebileceğini düşünmüştüm.

Şurası açık ki böyle bir şey gerçekleşmediği gibi, sağ popülizm hızla yol alırken, sosyal demokrat partiler Batılı demokrasilerin çoğunda düşüşe geçti. Öte yandan 2008 ekonomik krizi neoliberal modelin çelişkilerini görünür kıldı ve bugün neoliberal hegemonik oluşum, gerek sağdan gerek soldan çeşitli müesses nizam karşıtı hareketlerce sorgulanır hale geliyor. İşte bu, benim “popülist moment” diyeceğim ve detaylandırmayı amaçladığım yeni konjonktürdür.

Bu kitabın temel argümanı, içinde bulunduğumuz hegemonik krize müdahil olabilmek için bir politik sınır inşa etme gerekliliğidir, “halk” ve “oligarşi” arasında inşa edilecek politik sınırın söylemsel bir stratejisi olarak anlaşılabilir. Sol popülizmin mevcut konjonktürde demokrasiyi iyileştirmek ve derinleştirmek için gereken tarzda bir politikayı oluşturmasıdır.

Siyasal Üzerine adlı kitabımda sol ve sağ arasındaki sınırı tekrar canlandırmayı önermiştim fakat geleneksel anlamıy-

la yapılandırıldığı müddetçe böylesi bir sınırın demokratik taleplerin bugünkü çeşitliliğini içerecek bir ortak iradeyi eklemekte artık yeterli olamayacağına ikna olmuş durumdayım. Popülist moment, yalnızca kesin bir biçimde belirlenmiş toplumsal kategorilere bağlı çıkarlar açısından oluşturulamayan bir dizi heterojen talebin ifadesidir. Üstelik neoliberal kapitalizmde, yeni tabiiyet biçimleri üretken süreçlerin dışında ortaya çıkıyor. Bu yeni tabiiyet biçimleri, artık sosyolojik terimlerle ve toplumsal yapı içindeki konumlarıyla tanımlanan toplumsal kesimlere tekabül etmeyen talepleri meydana getiriyor. Bu tür talepler –çevrenin korunması, cinsiyetçiliğe, ırkçılığa ve diğer tahakküm biçimlerine karşı mücadeleler– gitgide merkezî hale geliyor. Tam da bu nedenle bugün politik sınırın yatay bir “popülist” tarzla kurulması gerekiyor. Yine de “popülist” boyutun, mevcut konjonktür için gerekli olan bir politika türünü nitelendirmekte yeterli olmayacağını ileri süreceğim. Takip edeceği değerleri belirlemek için popülizmin “sol” bir yorumla vasıflandırılması gerekir.

Sol popülist bir strateji, toplumlarımızın politik muhayyilesinde demokratik söylemin oynadığı hayati rolü kabul ederek ve tabiiyet karşısında konumlanan türlü çeşit mücadeleler arasında –demokrasi etrafında hegemonik gösteren olarak– bir eşdeğerlik zinciri tesis etmesiyle, insanların büyük bölümünün özlemlerinde yankı uyandırır. Önümüzdeki birkaç yıl içinde, politik çatışmanın temel ekseninin sağ popülizm ve sol popülizm arasında konumlanacağını iddia ediyorum ve sonuç olarak bir “halk”ın, eşitlik ve sosyal adaleti savunan ortak duygulanımların harekete geçirilmesiyle meydana gelecek bir ortak iradenin inşasıyla, sağ popülizmin teşvik ettiği yabancı düşmanı politikalara karşı mücadele mümkün hale gelecek.

Politik sınırların yeniden yaratılması durumunda, “popülist moment”, post-politikanın revaçta olduğu onca yıl-

dan sonra “politik olanın geri dönüşü”ne işaret eder. Bu geri dönüş, liberal demokrasinin kurumlarını zayıflatan rejimler vasıtasıyla otoriter çözümlere meydan verebilir vermesine ama demokratik değerlerin yeniden tasdik edilmesinin ve genişlemesinin yolunu da açabilir. Her şey, politik güçlerin mevcut demokratik talepleri hegemonik hale getirmekte başarılı olup olamamasına ve post-politikaya galebe çalan bir tür popülizmin su yüzüne çıkmasına bağlıdır.